

Fotografie v knihovně Náprstkova muzea

Milena Secká, NM-Náprstkovo muzeum asijských, afrických a amerických kultur

1. Historie sbírky

Vojta Náprstek začal po návratu z americké emigrace budovat knihovnu, jejímž základem se staly knihy dovezené z Ameriky a k nim přidal hrstku knih ze své studentské sbírky, které unikly zničení. Jeho sbírka knih by rodině při policejních prohlídkách po jeho útěku přitížila, a tak matka po několik nocí jeho knihy doma i v pivovaru pálila. K těmto knihám začal Vojta kupovat knihy nové a při denních návštěvách svých přátel si uvědomoval, že knihovna by mohla sloužit i jeho přátelům a tak začal budovat knihovnu veřejnou. Naštěstí si uvědomoval, že vyprávěcí hodnotu nemají jen knihy a časopisy, a tak začal sbírat i další fondy, především obrazové. Jeho knihovna nebyla pouhou „půjčovnou knih“, ale společenským centrem, kde se kromě tištěného slova a obrázků mohli badatelé setkat s politiky, vědci, literáty i cestovateli. Náprstek se dokázal nadchnout pro mnohé novinky, a tak zařadil do své knihovny sbírku stereoskopických obrázků (8.000 ks), které jeho knihovnu proslavily a na snímky se jezdili dívat i cizinci. Byla to pro veřejnost první možnost vidět daleké kraje s obyvateli, ale i světové památky a zajímavosti. Zároveň získávala ve společnosti na oblibě fotografie, a tak druhou Náprstkovou sbírkou se staly fotografie (přes 30.000 ks). Po Náprstkově smrti byly do sbírek zahrnuty i daguerrotypie, které byly původně jeho soukromé památky. Tak, jak se postupně v knihovně vytvářely rovněž sbírky archiválií, týkajících se rodiny Náprstkovy a muzea, Čechů žijících v zahraničí a cestovatelů, byly i do posledních dvou zařazovány v dosti značné míře také fotografie.

2. Témata fotografií

Sbírka historických fotografií zahrnuje všechny tématické žánry, i když nejvíce je portrétů. Jedná se jednak o malé kabinetky a větší formáty vel.cca 16,5 x 11 cm, výjimečně větší. Dosti jsou zastoupeny také hromadné fotografie, např. spolků, herců, hudebníků a školních dětí. Zde máme speciálně několik desítek školních fotografií Čechů žijících v USA, které muzeum dostalo po skončení Národopisné výstavy československé, kde byly vystaveny v rámci česko-amerického pavilónu.

Je jisté, že pro prohlížející byly velmi přitažlivé pohledy na města a krajiny, umělecké památky a interiéry světových muzeí a galerií. Podobně jako stereoskopy, přinášely pohledy na neznámá a daleká místa, které do té doby si lidé mohli představovat jen ve fantazii. Dnes však badatelé dávají přednost spíše dokumentačním snímkům, ať již zaznamenaly běžný život, společenské události nebo dokonce neštěstí a katastrofy. Nejcennější jsou snímky, které Náprstkovi poslali Češi především usedlí v USA. Fotografie venkova i měst krásně dokumentují české osídlování, protože zahrnují 60.léta 19.století až jeho přelom. Samostatnou část tvoří fotografie dokumentující technické novinky či vynálezy, jako je např. fotografování pod rentgenovým zářením. Zcela samostatnou kapitolu pak tvoří obrázky žánrové, žertovné apod.

3. Autoři a nabytí

Přibližně u dvou třetin všech snímků známe autora, protože se jedná o snímky z renomovaných ateliérů a mnoho z nich Náprstek od fotografů koupil nebo dostal. Jsou to snímky nalepené na kartonech s označením autora a adresou ateliéru na přední nebo zadní straně. K nejčtenějším českým fotografům,

kteří rozmnožili Náprstkovu sbírku patřili bezesporu M.Adler, Jindřich Eckert (osobní přítel Náprstkův), Ignác Hynek Fiedler, František Fridrich, Jan Langhans, Jan Maloch, Jan Mulač, Jan Tomáš a Moritz Ludwig Winter z Prahy.

Z mimopražských to byli Ignác Josef Schächtl z Tábora, Josef Böttinger z Plzně, W.F.Jautsch z Liberce, Julius Russ z Hradce Králové, Ignác Krauzfelder z Domažlic a Klatov, František Polák z Krumlova a J.Šimon z Turnova. Po Náprstkově smrti v roce 1894 přísun fotografií ochabl a omezil se na dary. Na druhé straně je možné, že některé fotografie nabízené cestovateli byly muzeu prodány. Přátelé manželů Náprstkových věděli o této sbírce a doplňovali ji záběry s nejrůznější tematikou. Pokud byl snímek darován, většinou je to na něm zaznamenáno, a tak budeme jednou moci sestavit index dárců fotografií.

4. Uložení a ochrana

Jak již bylo řečeno, velkou část sbírky tvoří kabinetky, které byly již v první polovině 20.století umístěny do speciálních dvou šupletovníků. Téměř třetina celé sbírky je uložena v dobových albech nebo originálních obalech (např. Eckertovy soubory Šumava, Hrady a zámky, ale i jiné). Zbytek jsou volně ložené snímky, které byly ještě v 19.století roztríděny do jednotlivých signatur podle velikosti, zcela bez ohledu na téma. Tyto snímky jsou uloženy ve skříních s minimálním přístupem světla. Klimatické podmínky nejsou ideální, ale vzhledem k tomu, že se jedná o starý opukový dům bez topení s více méně stabilní vlhkostí, nezaznamenáváme zatím větší škody. Nejmladší snímky v této sbírce pocházejí z 50. let 20.stol., a tak ani zde zatím nedochází ke ztrátě obrazu. Optimální by bylo uložení každého snímku do nekyselého obalu, ale to si z finančních ani prostorových důvodů nemůžeme dovolit.

5. Odborné zpracování a využití

V knihovně se dochoval lístkový katalog - k fotografiím předmětový, který sestavil druhý Náprstkův knihovník, Stanislav Kodým, který byl v knihovně zaměstnán krátce, ale později do knihovny docházel jako dobrovolník a vykonával nejrůznější práce. Proto nemůžeme přesně stanovit, v kterém roce tento první soupis vznikl. V roce 1939 pod odborným vedením ředitele knihovny Dr.Bohumíra Lífky dokončila svazkový katalog (2 svazky a jeden svazek indexu fotografií) fotografické sbírky knihovnice Růžena Vojtová a zároveň doplnila Kodýmův lístkový katalog předmětový. Od té doby se mnohé změnilo, sbírka rostla, ale také se věci ztrácely, došlo k přečíslování a dnes již katalog směrodatný není. Je na naší generaci celou sbírku sepsat a zpracovat na počítačovém programu, aby se v ní dalo hledat, protože je o ni neustálý zájem. Ať již badatelé ze stran vědců a studentů nebo publicisté hledají ilustrace ke svým textům, ale půjčujeme také na výstavy, pro televize, film a divadlo.